

Studiemedel i en globaliserad värld

Sammanfattning

Utbildningsutskottet behandlar i detta betänkande regeringens proposition 2012/13:152 Studiemedel i en globaliserad värld samt två motioner som väckts med anledning av propositionen. I propositionen lämnas förslag och görs bedömningar som syftar till att skapa ett mer enhetligt och effektivt studiemedelssystem för studier utomlands. Benämningen utlandsstudier ska införas i studiestödslagen (1999:1395) för studier utanför Sverige, och i studiestödsförordningen (2000:655) bör det klargöras vad som avses med utlandsstudier.

Studielån för utlandsstudier bör lämnas med samma lånebelopp som för studier i Sverige. Benämningen merkostnadslån ersätter benämningen tillläggs lån för vissa merkostnader i studiestödslagen. För att inte begränsa de studerandes val av studieland bör det införas ett nytt kompletterande merkostnadslån för utlandsstudier och en möjlighet till ett högre och mer flexibelt uttag av merkostnadslån för undervisningsavgifter. Samtidigt är det viktigt att kontrollerna av utbetalningar av studiemedel vid utlandsstudier stärks ytterligare.

De nuvarande bestämmelserna om rätt till studiemedel för utlandsstudier bör i vissa delar anpassas till EU-rätten. Rätten till studiemedel för gymnasiala studier, till det högre studiebidraget inom studiemedlen och till tilläggs lån, bör därför i princip vara densamma för studier såväl inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och i Schweiz som i Sverige.

Lagförslaget föreslås träda i kraft den 1 juli 2015.

Utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker motionerna.

I betänkandet finns två reservationer (SD, V) och ett särskilt yttrande (S, MP).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	4
Utskottets överväganden	5
Studiemedel i en globaliserad värld	5
Reservationer	15
1. Studiemedel i en globaliserad värld, punkt 1 (SD)	15
2. Studiemedel i en globaliserad värld, punkt 1 (V)	16
Särskilt yttrande	18
Studiemedel i en globaliserad värld, punkt 1 (S, MP)	18
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	20
Propositionen	20
Följdmotionerna	20
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	21
Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)	21

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Studiemedel i en globaliserad värld

Riksdagen avslår motionerna

2012/13:Ub19 av Rossana Dinamarca m.fl. (V) och

2012/13:Ub20 av Carina Herrstedt (SD).

Reservation 1 (SD)

Reservation 2 (V)

2. Lagförslaget

Riksdagen bifaller regeringens förslag till lag om ändring i studie-stödslagen (1999:1395). Därmed bifaller riksdagen proposition 2012/13:152.

Stockholm den 19 september 2013

På utbildningsutskottets vägnar

Betty Malmberg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Betty Malmberg (M), Ibrahim Baylan (S), Louise Malmström (S), Jan Ericson (M), Thomas Strand (S), Camilla Waltersson Grönvall (M), Tina Acketoft (FP), Gunilla Svantorp (S), Roger Haddad (FP), Yvonne Andersson (KD), Carina Herrstedt (SD), Rossana Dinamarca (V), Michael Svensson (M), Adnan Dibrani (S), Cecilia Dalman Eek (S) och Agneta Luttröpp (MP).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta ärende behandlar utskottet regeringens proposition 2012/13:152 Studiemedel i en globaliserad värld samt två motioner som väckts med anledning av propositionen.

Regeringens lagförslag finns i bilaga 2 och en redovisning av motionerna i bilaga 1.

Bakgrunden till ärendet är att regeringen i december 2009 beslutade att ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till hur systemet för studiemedel för studier utomlands kan förenklas, förbättras och effektiviseras (dir. 2009:124, dir. 2010:59, dir. 2010:110). Utredningen om ett rättvisare och enklare studiemedelssystem för utlandsstudier i en globaliserad värld överlämnade i mars 2011 sitt slutbetänkande Studiemedel för gränslös kunskap (SOU 2011:26). Betänkandet har remissbehandlats.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnar regeringen förslag och gör bedömningar som syftar till att skapa ett mer enhetligt och effektivt studiemedelssystem för studier utomlands. Benämningen utlandsstudier ska införas i studiestödslagen (1999:1395) för studier utanför Sverige, och i studiestödsförordningen (2000:655) bör det klargöras vad som avses med utlandsstudier.

Studielån för utlandsstudier bör lämnas med samma lånebelopp som för studier i Sverige. För att inte begränsa de studerandes val av studieland bör det införas ett nytt kompletterande merkostnadslån för utlandsstudier och en möjlighet till ett högre och mer flexibelt uttag av merkostnadslån för undervisningsavgifter. Samtidigt är det viktigt att kontrollerna av utbetalningar av studiemedel vid utlandsstudier stärks ytterligare.

De nuvarande bestämmelserna om rätt till studiemedel för utlandsstudier bör i vissa delar anpassas till EU-rätten. Rätten till studiemedel för gymnasiala studier, till det högre studiebidraget inom studiemedlen och till tilläggs-lån, bör därför i princip vara densamma för studier såväl inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och i Schweiz som i Sverige.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2015.

Utskottets överväganden

Studiemedel i en globaliserad värld

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller propositionens förslag om att benämningen utlandsstudier för studier utanför Sverige förs in i studiestödslagen (1999:1395). Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om undantag från bosättningskravet och ytterligare föreskrifter om studiemedel vid utlandsstudier.

Riksdagen bifaller propositionens förslag om att tilläggsån för vissa merkostnader ska benämnas merkostnadsån i studiestödslagen. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om merkostnadsån.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att behålla nuvarande system med s.k. landsbelopp vid utlandsstudier och om merkostnadsån för undervisningsavgifter vid gymnasiala studier.

Jämför reservationerna 1 (SD) och 2 (V) samt särskilt yttrande (S, MP).

Propositionen

Utlandsstudier i studiemedelshänseende

I propositionen föreslås att benämningen utlandsstudier för studier utanför Sverige förs in i studiestödslagen (1999:1395). Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om undantag från bosättningskravet och ytterligare föreskrifter om studiemedel vid utlandsstudier. I propositionen gör regeringen vidare bedömningen att studier som bedrivs utanför Sverige bör anses som utlandsstudier oavsett om den studerande är antagen vid en utländsk eller en svensk läroanstalt.

Regeringen anger som skäl för förslaget och bedömningen bl.a. följande. Studier utanför Sverige kan bedrivas på olika sätt, t.ex. som studier vid en utländsk läroanstalt, som distansstudier eller genom att ett svenskt lärosäte har förlagt en del av sin utbildning utomlands. I studiestödsförfattningarna finns i dag inte någon egentlig definition av vad som avses med studier utomlands. Det gör att det i vissa situationer kan vara svårt att avgöra när de särskilda bestämmelserna om studiemedel för sådana studier gäller. Exempelvis kan studiemedel för utlandsstudier lämnas för utbytesstudier vid en utländsk läroanstalt när det finns ett avtal om utbyte av studerande mellan den svenska och den utländska läroanstalten. Studiemedel för studier utomlands lämnas dock inte om det rör sig om s.k. utlands-

förlagd utbildning där en svensk läroanstalt förlägger en del av sin utbildning vid en utländsk läroanstalt, utan ett avtal om utbyte mellan läroanstalterna. I sådana fall kan studiemedel i stället lämnas enligt de bestämmelser som gäller för studier i Sverige. Regeringen anser därför att det finns ett behov av att klargöra begreppet utlandsstudier i studiestödsförfattningarna. Det bör tydligt framgå vilka studier som anses vara utlandsstudier och som i och med det faller under de särskilda bestämmelserna om studiemedel för studier utanför Sverige. Det behövs vidare en tydlig avgränsning av den grupp studerande som kan komma i fråga för det nya merkostnadslånet för utlandsstudier (se nedan).

Godtagbar standard

I propositionen gör regeringen bedömningen att studiemedel för utlandsstudier bör lämnas för studier på gymnasial eller eftergymnasial nivå, om utbildningen kan anses ha en godtagbar standard. Centrala studiestödsnämnden (CSN) bör vidare enligt regeringens bedömning besluta om godtagbar standard för utbildningar på gymnasial nivå och Universitets- och högskolerådet för utbildningar på eftergymnasial nivå. De nämnda myndigheterna bör meddela närmare föreskrifter om detta.

Gymnasiala studier

Enligt regeringens bedömning i propositionen bör studiemedel för studier på gymnasial nivå inom EES (Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES)) och i Schweiz lämnas oavsett om motsvarande studier med lika stor fördel kan bedrivas i Sverige. Kravet på att motsvarande studier inte med lika stor fördel kan bedrivas i Sverige bör endast kvarstå för studier på gymnasial nivå utanför EES och Schweiz.

Regeringen anger som skäl för sin bedömning bl.a. följande. Rätten till studiemedel för studier på gymnasial nivå utanför Norden är i dag begränsad, vilket har medfört att sårlosningar har uppkommit för att studiemedel ändå ska kunna lämnas. Vissa utbildningar har i studiemedelshänseende betraktats som eftergymnasiala, trots att de är på en gymnasial nivå. Det rör sig exempelvis om språkstudier (se nedan) och studier vid s.k. Community colleges i USA. I praktiken kan det innebära att vissa teoretiska kurser behandlas mer positivt än yrkesutbildningar. Detta är enligt regeringens mening inte rimligt. Det gäller särskilt inom EU där Sverige och andra medlemsländer bedriver ett omfattande arbete inom bl.a. yrkesutbildningsområdet i syfte att stärka kvaliteten och underlätta rörligheten för studerande inom Europa. Utlandsstudier och studerandes rörlighet bör främjas. Det är bra såväl för de studerande själva som för Sverige att fler studerande skaffar sig erfarenhet av studier utomlands.

Språkstudier

I propositionen gör regeringen bedömningen att språkstudier bör ge rätt till studiemedel utifrån utbildningsnivå. Vidare bör studiemedel för gymnasiala språkstudier inom EES eller i Schweiz lämnas oavsett om språket har officiell status i studielandet eller inte. Enligt regeringens bedömning bör också studiemedel för gymnasiala språkstudier i ett land utanför EES och Schweiz lämnas om språket har officiell status i studielandet.

Regeringen anger som skäl för sin bedömning bl.a. följande. Språkstudier utgör enligt gällande rätt en särart i studiemedelhänseende, eftersom de ses som eftergymnasiala trots att de inte alltid håller en eftergymnasial nivå. För rätt till studiemedel för dessa studier krävs enligt huvudregeln gymnasiekompetens. En följd av nuvarande bestämmelser kan vara att kursen t.ex. inte kan tillgodoräknas i en svensk högskoleexamen, även om den studerande har förbrukat veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå. Regeringen anser att språkkurser i stället bör bedömas utifrån sitt innehåll vid avgörandet av om de ligger på gymnasial eller eftergymnasial nivå. Enligt regeringens mening framstår det som mer enhetligt, rättvist och rättssäkert att bedöma varje språkkurs utifrån dess specifika innehåll. Regeringen anser också att förändrade bestämmelser bör innebära ett studiemedelssystem för utlandsstudier som blir mer överblickbart för den enskilde.

Studiemedel för utlandsstudier

I propositionen gör regeringen bedömningen att studielån för utlandsstudier bör lämnas med samma belopp som för studier i Sverige. Studiestödslagens bestämmelser om studielånebeloppen bör således gälla även vid utlandsstudier.

Regeringen anger som skäl för sin bedömning i huvudsak följande. Studiemedlens storlek och studiebidragets andel av medlen för studier i Sverige regleras i studiestödslagen (3 kap. 11–13 §§). När det gäller storleken på de belopp som utgör studielån vid utlandsstudier, de s.k. landsbeloppen, fastställs de av CSN med beaktande av levnadsomkostnaderna i varje land enligt studiestödsförordningen. Regeringen anser emellertid att bestämmelserna i studiestödslagen om studiemedlens totalbelopp bör gälla även för utlandsstudier.

Utredningen (SOU 2011:26) har visat att den nuvarande metoden för att fastställa de specifika landsbeloppen vid studier utomlands har vissa brister. Vid en jämförelse av de specifika landsbeloppen med OECD:s prisindex överstiger de fastställda beloppen behovet av studiemedel i de flesta länderna som ingår i OECD:s prisjämförelse. Det innebär att studielånebeloppen inte skulle behöva vara så höga som CSN har fastställt. Nuvarande lånebelopp återspeglar således inte alltid levnadsomkostnaderna i studieländerna.

Utredningen har haft i uppdrag att analysera alternativa modeller och metoder för att fastställa lånebelopp för studier utomlands. I sin analys har utredningen kommit fram till att det inte på ett enkelt och kostnadseffektivt sätt går att ta fram ytterligare uppgifter som kan ligga till grund för att fortsättningsvis bestämma landsbeloppen. Det finns inte heller något specifikt kostnadsindex som kan vara användbart vid fastställande av de specifika landsbeloppen. Enligt regeringens mening bör studielån för utlandsstudier i stället lämnas med samma belopp som för studier i Sverige. Systemet med de specifika landsbeloppen bör alltså tas bort. Förändringen innebär en enklare, tydligare och mer rättssäker ordning. Regelverket förenklas och administrationen underlättas betydligt.

Regeringen bedömer att det nya enhetliga studiemedelsbeloppet för utlandsstudier kommer att täcka behovet av studiemedel i de flesta studieländer. De studerande som bedriver studier i länder med en låg kostnadsnivå kan välja att låna ett lägre belopp för att undvika en för hög skuldsättning. För att inte begränsa de studerandes valfrihet i fråga om studieland eller hindra de studerandes internationella rörlighet gör regeringen bedömningen att det samtidigt bör införas ett nytt kompletterande merkostnadslån för utlandsstudier (se nedan).

Kostnader som ger rätt till merkostnadslån

I propositionen föreslås att tilläggsloan för vissa merkostnader ska benämnas merkostnadslån. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om merkostnadslån.

I propositionen gör regeringen vidare bedömningen att merkostnadslån under vissa förutsättningar bör lämnas för

- utlandsstudier
- undervisningsavgifter
- musikinstrument
- andra skäliga merkostnader i samband med studierna.

CSN bör enligt regeringens bedömning meddela närmare föreskrifter om merkostnadslån.

Regeringen anger som skäl för förslaget och bedömningen bl.a. följande. Tilläggsloan för vissa merkostnader i samband med studierna kallas ofta för merkostnadslån. CSN använder även detta uttryck i myndighetens föreskrifter. Regeringen anser att samma benämning av tydlighetsskäl genomgående bör användas för samma typ av lån enligt olika bestämmelser. Regeringen föreslår därför att tilläggsloan för vissa merkostnader i fortsättningen ska benämnas merkostnadslån.

Ett nytt merkostnadslån för utlandsstudier

I propositionen gör regeringen bedömningen att ett nytt merkostnadslån för utlandsstudier bör införas. Lånet bör kunna lämnas till studerande som beviljas studiemedel för utlandsstudier. Merkostnadslån för utlandsstudier

bör vidare enligt regeringens bedömning lämnas med ett belopp som för varje vecka utgör högst 1,25 procent av prisbasbeloppet vid studier på heltid. Beloppet bör justeras i förhållande till studieomfattning.

Regeringen anger som skäl för sin bedömning i huvudsak följande. Som har redovisats ovan i avsnittet Studiemedel för utlandsstudier gör regeringen bedömningen att studielån bör lämnas med samma lånebelopp för utlandsstudier som för studier i Sverige. För att inte begränsa de studerandes val i fråga om studieland eller hindra de studerandes internationella rörlighet anser regeringen dock att det bör finnas en möjlighet till ytterligare lån vid just utlandsstudier. Lånet bör riktas till samtliga studerande som har studiemedel för utlandsstudier och bör benämnas merkostnadslån för utlandsstudier. Varje studerande får själv ta ställning till om han eller hon har behov av ytterligare lån utöver ordinarie studielån. Lånet bör vidare justeras efter studieomfattning.

Enligt gällande bestämmelser finns det inte någon specifik tidsgräns för hur många veckor som merkostnadslån kan lämnas. I stället gäller den längsta tid som studiemedel kan lämnas för på respektive utbildningsnivå (3 kap. 8 § studiestödslagen) även för merkostnadslånen. Regeringen bedömer att det inte finns något behov av att förändra detta.

Merkostnadslån för undervisningsavgifter

I propositionen gör regeringen bedömningen att merkostnadslån för undervisningsavgifter bör lämnas med ett belopp som för varje vecka utgör högst 3,2 procent av prisbasbeloppet vid studier på heltid. Merkostnadslån för undervisningsavgifter bör enligt regeringens bedömning under vissa förutsättningar även kunna lämnas med ett högre belopp än vad som anges i första stycket. Ett sådant högre lån bör lämnas med ett belopp på högst 3,2 procent av prisbasbeloppet gånger 80, 120 eller 240, motsvarande det högsta antalet veckor med studiemedel på gymnasial respektive eftergymnasial nivå. Merkostnadslån för undervisningsavgifter bör justeras efter studieomfattning.

Regeringen anger som skäl för sin bedömning bl.a. följande. Merkostnadslån för undervisningsavgifter kan i dag enligt CSN:s föreskrifter lämnas med högst 1 350 kronor per vecka för studier i utlandet eller i Sverige. Vidare får lånet lämnas för kostnader som har en direkt koppling till undervisningen, t.ex. avgifter för inskrivning, kurs, tentamen samt tillgång till bibliotek och dator.

Lånebeloppet för undervisningsavgifter har i stort sett varit detsamma sedan 1994, vilket innebär att det i dag inte täcker en lika stor del av en undervisningsavgift som det gjorde när det infördes. Enligt regeringens mening bör lånet för undervisningsavgifter vara på en rimlig nivå men samtidigt inte leda till en alltför hög skuldsättning för de studerande. För att lånebeloppet inte ska fortsätta att försvagas anser regeringen däremot att det bör följa prisutvecklingen på det sätt som de ordinarie studiemedelsbeloppen gör.

Merkostnadslån för undervisningsavgifter bör få lämnas med ett belopp som för varje vecka utgör 3,2 procent av prisbasbeloppet vid studier på heltid. Lånet bör inte få lämnas med ett belopp som överstiger undervisningsavgiften.

Regeringen anser vidare att merkostnadslånet för undervisningsavgifter kan ha en styrande effekt på de studerandes val av utbildning och studie-land. För att öka möjligheten till att under en period studera vid en läroanstalt där undervisningsavgifterna överstiger grundbeloppet gör regeringen därför bedömningen att det bör vara möjligt att beviljas ett högre belopp än 1 350 kronor per vecka. Regeringen anser att möjligheten till ett högre uttag även bör gälla för studier i Sverige. Det är, enligt regeringen, viktigt att påpeka att höga undervisningsavgifter vid en viss läroanstalt inte är liktydigt med att kvaliteten på utbildningen är hög. Det finns dock utbildningar med erkänt hög kvalitet internationellt som har höga undervisningsavgifter.

Regeringen gör bedömningen att en studerande bör kunna välja att utnyttja hela lånebeloppet för undervisningsavgifter för att finansiera avgifter under en kortare eller längre period, upp till det högsta lånebelopp som de angivna tidsgränserna för rätt till studiemedel medger (3 kap. 8 § studiestödslagen). För att skuldsättningen inte ska bli för hög i förhållande till värdet av studierna anser regeringen att det är rimligt att ett högre uttag av lån för undervisningsavgifter endast bör medges för studier som pågår under viss tid.

För att det ska vara tydligt och förutsägbart för den enskilde och för att den enskilde inte ska drabbas av en alltför hög skuldsättning bedömer regeringen att möjligheten till det högre uttaget bör vara begränsat till det högsta belopp som svarar mot de tidsgränser för rätt till studiemedel som finns inom studiemedelsystemet. Merkostnadslån för undervisningsavgifter med ett högre belopp än 1 350 kronor per vecka bör därför få lämnas för studier på gymnasial nivå med ett belopp om högst 3,2 procent av prisbasbeloppet gånger 80 respektive 120, motsvarande det högsta antalet veckor med studiemedel på gymnasial nivå, vid studier på heltid. För studier på eftergymnasial nivå bör det högre uttaget begränsas till ett belopp om högst 3,2 procent av prisbasbeloppet gånger 240, motsvarande det högsta antalet veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå, vid studier på heltid. Utifrån det belopp som lämnas under 2013 skulle det högsta beloppet vid studier på eftergymnasial nivå bli 324 000 kronor (1 350 kronor gånger 240).

Utökade kontroller

Risken för felaktiga utbetalningar av studiemedel för utlandsstudier är större än för studier i Sverige. Det finns därför ett större behov av kontroller vid utbetalning av studiemedel för utlandsstudier, vilket Delegationen mot felaktiga utbetalningar (FUT-delegationen, SOU 2008:74) och Riksre-

visionen (RiR 2008:31) har pekat på. För att minska riskerna för felaktiga utbetalningar anser regeringen att det är nödvändigt med utökade kontroller, både före och efter utbetalning.

Under 2012 har CSN intensifierat arbetet med att motverka felaktiga utbetalningar av studiemedel för utlandsstudier genom utökade kontrollresurser för att spåra misstänkta bidragsbrott. CSN ska enligt myndighetens regleringsbrev för 2013 motverka bidragsbrott och säkerställa att utbetalningar från studiestödssystemet endast görs till dem som är berättigade till stöd från systemet. Regeringen har vidare gett CSN i uppdrag att särskilt redovisa vilka åtgärder som har vidtagits och som planeras för att motverka felaktiga utbetalningar av studiemedel för utlandsstudier och då särskilt när det gäller merkostnadslån för undervisningsavgifter (U2013/2921/SF). Regeringen avser också att noggrant följa upp effekterna av förändringarna.

Anpassningar till EU-rätten

Utöver anpassningen till EU-rätten av rätten till studiemedel vid gymnasiala studier (se ovan) gör regeringen i propositionen även bedömningen att rätten till det högre bidragsbeloppet inom studiemedlen för studier på gymnasial nivå och tillägsslån bör få lämnas för studier inom EES och i Schweiz.

Utbetalning av studiemedel för utlandsstudier

Studiemedel för utlandsstudier betalas ofta ut terminsvis i förskott, vilket kan leda till att studiemedel betalas ut felaktigt. För att minska denna risk bör studiemedel för studier utomlands som huvudregel enligt regeringen i stället betalas ut månadsvis i förskott på det sätt som görs för studiemedel för studier i Sverige. Det leder även till ett mer enhetligt system.

Ikraftträdande

Regeringen föreslår att ändringarna i studiestödslagen ska träda i kraft den 1 juli 2015. Regeringen anger som skäl för förslaget följande. De föreslagna lagändringarna och de övriga författningsändringar som föranleds av denna proposition innebär att CSN bl.a. måste ta fram nya rutiner för ärendehantering, utveckla myndighetens systemstöd och genomföra informationsinsatser till de studerande. Regeringen föreslår därför att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2015. De förordningsändringar som föranleds av denna proposition bör träda i kraft samtidigt.

Motionerna

I motion 2012/13:Ub20 av Carina Herrstedt (SD) begärs att förutsättningen för att lämna studiemedel vid gymnasiala studier inom EES och i Schweiz även fortsättningsvis ska kräva att motsvarande studier inte med

lika stor fördel kan bedrivas i Sverige och att någon möjlighet att få merkostnadslån för undervisningsavgifter vid gymnasiala studier inte ska införas. Motionären menar bl.a. att det inte är rimligt att erbjuda statliga lån och därmed en ökad risk för skuldsättning bland unga om samma utbildning erbjuds kostnadsfritt i Sverige.

I kommittémotion 2012/13:Ub19 av Rossana Dinamarca m.fl. (V) begärs att det inte ska införas ett enhetligt studiemedelsbelopp för studier i Sverige och utomlands. Motionärerna hänvisar till regeringens förslag om att ta bort de s.k. landsbeloppen innebär en rejäl försämring vid utlandsstudier jämfört med de ekonomiska villkor som gäller i dag. Studenterna hänvisas därmed till andra finansieringskällor, vilket kan få till följd att vissa utbildningar och länder väljs bort av studenterna.

Utskottets ställningstagande

Motionerna

När det gäller yrkandet om förutsättningen för att lämna studiemedel vid gymnasiala studier inom EES och i Schweiz och möjligheten att få merkostnadslån för undervisningsavgifter vid gymnasiala studier vill utskottet anföra följande. I propositionen aviseras förordningsändringar som innebär utökade möjligheter till studiemedel vid gymnasiala studier inom EES och i Schweiz. Förändringarna innebär att man för studier inom EES och i Schweiz tar bort kravet på att utbildningen inte med lika stor fördel kan bedrivas i Sverige för att studiemedel ska kunna ges. Genom förändringarna kan man bl.a. undvika särlösningar för att studiemedel ska få lämnas på gymnasial nivå utanför Norden och främja rörligheten för studerande i Europa. Vidare aviseras i propositionen införandet av ett merkostnadslån för undervisningsavgifter på bl.a. gymnasial nivå med ett belopp som för varje vecka utgör högst 3,2 procent av prisbasbeloppet vid studier på heltid. I vissa fall kan merkostnadslån för undervisningsavgifter även lämnas med ett högre belopp än dagens 1 350 kronor per vecka. Det maximala beloppet bör dock begränsas med de tidsgränser som gäller inom studiemedelssystemet. Enligt regeringens bedömning är detta för att skuldsättningen i förhållande till värdet av studierna inte ska bli för hög. Utskottet välkomnar de aviserade förändringarna av de nuvarande bestämmelserna i dessa hänseenden som enligt utskottets mening ytterligare främjar såväl ett enhetligt studiestödssystem som utlandsstudier och studerandes rörlighet. Därmed avstyrks motion 2012/13:Ub20 (SD).

När det gäller yrkandet om att behålla nuvarande system med specifika landsbelopp för olika länder vid utlandstudier och således inte införa ett enhetligt studiemedelsbelopp för studier i Sverige och utomlands vill utskottet anföra följande. De nuvarande bestämmelserna innebär att CSN har fastställt specifika landsbelopp för läsåret 2012/13 för totalt 131 länder. Det svenska lånebeloppet för studier i Sverige vid heltidsstudier är 1 549 kronor per vecka 2013. I 18 länder är lånebeloppet 1 500–

I 600 kronor per vecka. I 40 länder är lånebeloppet högre än 1 600 kronor och i 73 länder är lånebeloppet lägre än 1 500 kronor. I propositionen aviserar regeringen att dagens landspecifika studiemedelsbelopp bör ersättas med det enhetliga belopp som ges vid studier i Sverige (9 776 kronor per studiemånad vid heltidsstudier 2013), vilket täcker behovet av studiemedel i de flesta studieländer. Den nuvarande metoden för att fastställa de landspecifika beloppen har nämligen vissa brister. Den återspeglar inte levnadsomkostnaderna i studieländerna, utan landsbeloppen överstiger för de flesta länder behovet av studiemedel. Studiemedelsbeloppen skulle sålunda inte behöva vara så höga som CSN fastställt. Utskottet delar mot den bakgrunden regeringens bedömning att förändringen ger en enklare, tydligare och mer rättssäker ordning. Därtill underlättar ett förenklat regelverk CSN:s administration. Motionärernas vidare farhågor om minskad internationell rörlighet och begränsningar i fråga om val av studieland för studenter motverkas av införandet av ett nytt merkostnadslån för utlandsstudier (ca 2 400 kronor per studiemånad vid heltidsstudier 2013). Utskottet är därför inte berett att ställa sig bakom yrkandet om att behålla det nuvarande systemet med specifika landsbelopp för olika länder vid utlandstudier. Därmed avstyrks motion 2012/13:Ub19 (V).

Lagförslaget och regeringens bedömningar i övrigt

Det övergripande målet för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning i statsbudgeten är att Sverige ska vara en framstående kunskaps- och forskningsnation som präglas av hög kvalitet (prop. 2011/12:1, bet. 2011/12:UbU1, rskr. 2011/12:98). För att Sverige ska kunna hävda sig som kunskapsnation i en alltmer globaliserad värld är enligt utskottet en ökad internationell rörlighet bland de studerande av stor vikt. Utlandsstudier är dock inte bara till nytta för samhället utan kan också gynna den enskilda studeranden genom bl.a. personlig utveckling, förbättrade språkkunskaper och en ökad anställningsbarhet såväl inom Sverige som utomlands. Till detta ska läggas att en viktig princip i samarbetet inom EU är rörlighet i utbildningssyfte. I rådets slutsatser om ett riktmärke för rörlighet i utbildningssyfte (2011/C 372/08) anges bl.a. att minst 20 procent av de utexaminerade från högre utbildning inom EU senast 2020 bör ha haft en studie- eller praktikperiod utomlands som är knuten till utbildningen.

Drygt 30 000 studerande från Sverige läser varje år med studiemedel utomlands. Det svenska studiemedelssystemet för utlandsstudier är redan i dag generöst. Genom det aktuella förslaget och de aviserade förordningsändringarna anser utskottet att systemet blir enklare, flexiblare och enhetligare. Bland förslagen och bedömningarna i propositionen vill utskottet utöver det som nämnts ovan särskilt framhålla följande. Benämningen utlandsstudier för studier utanför Sverige föreslås bli införd i studiestödslagen. Även utvidgade möjligheter till språkstudier bedömer regeringen bör införas. Benämningen tilläggs-lån för vissa merkostnader ska enligt förslaget i propositionen benämnas merkostnadslån i studiestödslagen. I anslut-

ning till införandet av samma lånebelopp för utlandsstudier som för studier i Sverige bedömer regeringen vidare att ett nytt merkostnadslån för utlandsstudier bör införas. Det nya merkostnadslånet för utlandsstudier för studier på såväl gymnasial som eftergymnasial nivå ger möjlighet till betydligt högre lån för att täcka undervisningsavgifter, och därmed möjliggörs studier vid t.ex. prestigeuniversitet där undervisningsavgifterna är högre och där i många fall utbildningen är av hög kvalitet. Utskottet välkomnar i sammanhanget att regeringen särskilt uppmärksammat att ett högre uttag av merkostnadslån för undervisningsavgifter också kräver ökade kontroller via CSN för att motverka felaktiga utbetalningar. Regeringen aviserar därtill att studiemedel som huvudregel bör betalas ut månadsvis i förskott på det sätt som görs för studiemedel för studier i Sverige i stället för terminsvis i förskott som ofta görs i dag. Det sistnämnda minskar enligt utskottet risken för felaktiga utbetalningar ytterligare. Med det anförda tillstyrker utskottet regeringens lagförslag.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Studiemedel i en globaliserad värld, punkt 1 (SD)

av Carina Herrstedt (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2012/13:Ub20 av Carina Herrstedt (SD) och avslår motion 2012/13:Ub19 av Rossana Dinamarca m.fl. (V).

Ställningstagande

Jag anser inte att ett merkostnadslån gällande undervisningsavgifter för gymnasiestudier utomlands med ett högsta tak på 3,2 procent av prisbasbeloppet är rimligt och motsätter mig därmed denna aviserade förändring. Att på gymnasial nivå erbjuda statliga lån till undervisningsavgifter när samma undervisning i Sverige enligt skollagen (2010:800) ska vara helt avgiftsfri och när det i 15 kap. 18 § anges att endast kostnader i enstaka fall får förekomma, ter sig mycket märkligt. Hur kan en princip som gäller inom landets gränser anses vara helt obsolet utanför landets gränser? I sammanhanget bör också framhållas de inte helt obetydliga skulder unga människor drar på sig innan de ens hunnit ut på arbetsmarknaden genom den aviserade förändringen.

Dessa merkostnadslån för undervisningsavgifter blir än mer problematiska om regeringen tar bort kravet att motsvarande studier inte med lika stor fördel kan bedrivas i Sverige för att den studerande ska beviljas studiemedel vid gymnasiala studier inom EES och i Schweiz. Jag anser därför att man ska bevara detta krav.

Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som ovan anförts.

2. Studiemedel i en globaliserad värld, punkt 1 (V)

av Rossana Dinamarca (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2012/13:Ub19 av Rossana Dinamarca m.fl. (V) och

avslår motion

2012/13:Ub20 av Carina Herrstedt (SD).

Ställningstagande

Regeringen vill avskaffa det nuvarande systemet med specifika landsbelopp för studier utomlands och införa ett enhetligt system där studielån för utlandsstudier lämnas med samma belopp som för studier i Sverige. Enligt en granskning som tidningen Riksdag & Departement (nr 16, 2013) låtit göra innebär regeringens förslag en rejäl försämring jämfört med de villkor som gäller i dag. För studenter som väljer att studera i exempelvis USA eller Australien, två av de mest populära länderna för utlandsstudier bland svenska studenter, innebär regeringens förslag att studenterna får ett par tusen kronor mindre att röra sig med per månad. Det är en avsevärd försämring jämfört med dagens system, vilket bekymrar Sveriges förenade studentkårer (SFS).

Vänsterpartiet ser med oro på vilka konsekvenser regeringens förslag kan få. För det första finns en betydande risk att förändringarna av studiemedlets storlek leder till att möjligheterna till utlandsstudier inte förblir likvärdiga, utan att de blir beroende av att de studerande även har andra finansieringskällor än studiemedel. Det svenska studiestödet ska verka rekryterande och bidra till ett högt deltagande i utbildning. Vidare ska det utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och i och med det bidra till ökad social rättvisa. Regeringens förslag till nytt enhetligt studiemedelsbelopp för studier i Sverige och utomlands riskerar att motverka detta.

För det andra riskerar regeringens förslag att leda till att studenterna väljer bort vissa utbildningar och länder på grund av studiemedlets storlek. Det motverkar regeringens målsättning att de svenska studenternas internationella rörlighet ska öka. Det är viktigt att alla studenter har möjlighet att studera i samtliga länder och att valet av utbildning och land inte styrs av nivån på studiemedlet.

Nackdelarna med regeringens förslag till ett enhetligt studiemedelsbelopp för studier i Sverige och utomlands överväger fördelarna. Dagens system för studielån vid utlandsstudier bör därför inte ändras utan behållas i sin nuvarande form.

Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som ovan anförts.

Särskilt yttrande

Studiemedel i en globaliserad värld, punkt 1 (S, MP)

Ibrahim Baylan (S), Louise Malmström (S), Thomas Strand (S), Gunilla Svantorp (S), Adnan Dibrani (S), Cecilia Dalman Eek (S) och Agneta Luttröpp (MP) anför:

Studiemedel för studier utomlands lämnas under vissa förutsättningar som närmare regleras i olika studiestödsförfattningar. I propositionen lämnar regeringen förslag och gör bedömningar som syftar till att skapa ett mer enhetligt och effektivt studiemedelssystem för studier utomlands. I detta särskilda yttrande vill vi närmare redogöra för vår syn på några av de aktuella frågorna.

Dagens system för fördelning av studiemedel till svenska studenter som studerar utomlands upplevs ibland som oöverskådligt. Många som vill studera har svårt att förstå om de kan beviljas studiemedel eller inte, och i så fall hur mycket. Av den anledningen är det bra att regeringen föreslår ett mer enhetligt system. Det system som nu läggs fram i propositionen innebär att studielån för studier utomlands lämnas med samma lånebelopp som för studier i Sverige. Därtill finns möjligheter till vissa extra lån för att täcka vissa merkostnader i det land den studerande ska läsa i. Vi välkomnar att möjligheten att bekosta undervisningsavgifter ökar jämfört med hur det ser ut i dag. Det kommer att bli möjligt att kunna låna ytterligare upp till 324 000 kronor för hela studietiden för att täcka de höga undervisningsavgifterna som finns vid vissa utländska lärosäten.

Propositionen innehåller tyvärr även negativa förändringar. En sådan negativ förändring är att det kommer att bli stora skillnader jämfört med i dag när det gäller minskningen av det maximala studiemedelsbelopp som kan betalas ut för studier i vissa länder. Detta kan drabba studerande som läser i länder som USA, Storbritannien och Australien extra hårt. Omkring 30 000 studerande läser varje år utomlands, varav många i dessa länder. Exempelvis kan en studerande som läser i USA i dag få upp till 3 457 kronor per vecka i studiemedel. Med regeringens aviserade förändringar kan detta reduceras till totalt 2 812 kronor per vecka. Detta innebär en minskning av studiemedlet motsvarande ca 2 600 kronor per månad. För de som vill studera i Australien kan det handla om en minskning motsvarande ca 3 600 kronor per månad.

USA, Storbritannien och Australien är populära länder för svenska studenter som studerar utomlands. Att försämra villkoren för dessa studenter kan få negativa konsekvenser och minska antalet utresande svenska studenter till dessa länder. Samtidigt är det redan i dag ett problem med alltför få studenter som studerar utomlands. Försämringen kan bl.a. leda till att studerande utan välbärgade föräldrar som vill läsa i USA, Storbritannien och Australien låter bli att söka sig till dessa länder. Detta är i sig negativt

för den breddade rekryteringen. Möjligheten att studera i dessa och andra länder ska inte bero på tjockleken på föräldrarnas plånbok. En minskad tillströmning till vissa länder kan även leda till att vi går miste om en hel del kunskap och forskning som finns i dessa länder och miljöer. Även utbytet i sig är positivt.

Det är tänkbart att de ökade möjligheterna att låna till undervisningsavgifter kan kompensera för en del av de konsekvenser som de minskade studiemedelsbeloppen för vissa länder ger upphov till. Hur utfallet blir med anledning av reformen är dock ovisst. Mot denna bakgrund anser vi att det hade varit klokt om regeringen i propositionen hade aviserat att Centrala studiestödsnämnden (CSN) eller någon annan lämplig instans ska få i uppdrag att efter några år följa upp och utvärdera reformen. Uppföljningen och utvärderingen skulle exempelvis kunna omfatta att undersöka om antalet studerande till vissa länder ökar eller minskar med anledning av reformen, om olika kategorier studerande drabbas och i så fall vilka och om studerande väljer att låta bli att studera i vissa länder på grund av reformen.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2012/13:152 Studiemedel i en globaliserad värld:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395).

Följdmotionerna

2012/13:Ub19 av Rossana Dinamarca m.fl. (V):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att det inte ska införas ett enhetligt studiemedelsbelopp för studier i Sverige och utomlands.

2012/13:Ub20 av Carina Herrstedt (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om studiemedelsreglerna för utlandsstudierande.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i studiestödslagen
(1999:1395)

Härigenom föreskrivs i fråga om studiestödslagen (1999:1395)
dels att 3 kap. 15, 16 och 23 §§ samt rubriken närmast före 3 kap. 23 §
ska ha följande lydelse,
dels att det närmast före 3 kap. 15 § ska införas en ny rubrik av
följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***3 kap.**Merkostnadslån

15 §

Utöver de studiemedelsbelopp som följer av 11 och 14 §§ får studielån lämnas i form av tilläggsloan för vissa merkostnader i samband med studierna. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om sådana tilläggsloan.

Utöver de studiemedelsbelopp som följer av 11 och 14 §§ får studielån lämnas i form av merkostnadslån.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om merkostnadslån.

16 §

Studiemedel med fullt belopp enligt 11 § får lämnas bara om den studerandes inkomst under ett kalenderhalvår inte är högre än ett visst belopp (fribeloppet).

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om inkomstprövning för tilläggsloan enligt 14 eller 15 §§.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om inkomstprövning för tilläggsloan och merkostnadslån enligt 14 och 15 §§.

Studiemedel för studier utomlands ***Studiemedel för utlandsstudier***

23 §¹

Studiemedel får lämnas för studier utanför Sverige om den studerande har varit bosatt i Sverige i en sammanhängande period om minst två år *under de senaste fem åren*.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. undantag från bosättningskravet i första stycket och
2. övriga förutsättningar för studiemedel vid studier utanför Sverige och med vilka belopp studiemedel för sådana studier får lämnas.

Bestämmelser om studiemedel under sjukdom och ledighet finns i 24 §.

Studiemedel får lämnas för studier utanför Sverige (*utlandsstudier*) om den studerande *under de senaste fem åren* har varit bosatt i Sverige i en sammanhängande period om minst två år.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar

1. föreskrifter om undantag från bosättningskravet i första stycket, och
2. ytterligare föreskrifter om studiemedel vid *utlandsstudier*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.

¹ Senaste lydelse 2005:613.